

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Єгрешій О.І., Сигидин М.В.

Виконання та захист
Дипломної і магістерської робіт з історії

Навчально-методичний посібник

Івано-Франківськ
2012

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
інститут історії і політології
кафедра історії України

Єгрешій О.І., Сигидин М.В.

Виконання та захист
дипломної і магістерської робіт з історії

Навчально-методичний посібник

Івано-Франківськ
2012

ББК - 74. 580. 286.

УДК – 378. 22

В 43

Єгрешій Олег Ігорович, Сигидин Михайло Васильович. Виконання та захист дипломної і магістерської робіт з історії: Навчально-методичний посібник для студентів спеціальностей 7.030301 і 8.030301 «Історія». – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. – 48 с.

Рецензенти:

Сворак Степан Дмитрович,

Доктор історичних наук, професор, начальник кафедри теорії та історії держави і права Прикарпатського юридичного інституту Львівського державного університету внутрішніх справ;

Марущенко Олександр Володимирович,

Кандидат історичних наук, доцент
Завідувач кафедри історіографії і джерелознавства
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

У запропонованому навчально-методичному посібнику викладено рекомендації студентам Інституту історії і політології (спеціальність «історія») щодо підготовки, написання, оформлення та захисту дипломних і магістерських робіт із наведенням конкретних прикладів.

У пропонуваній методичній розробці оформлення бібліографічного опису подано згідно нового стандарту (наказ ВАК України від 26.01.2008 р., протокол № 63) відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, ІДТ)».

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 6 від 2 квітня 2012 р.)

Зміст

Вступ.....	3
Загальні вимоги до змісту дипломної (магістерської) роботи.....	4
Технологія підготовки дипломної (магістерської) роботи.....	6
Написання рукопису дипломної (магістерської) роботи.....	14
Порядок захисту роботи.....	29
Додатки.....	33
Список використаної літератури.....	45

Вступ

Будь-яка студентська наукова робота має два основних завдання – навчальне і дослідницьке. По-перше, студент-історик мусить засвоїти всю суму знань, яку нагромадила історична наука з певної проблеми, добре розібратися в змісті історичних праць, що передбачаються обраною темою. По-друге, студент повинен навчитися самостійно аналізувати історичні першоджерела, праці дослідників, узагальнювати історичні явища, оцінювати досягнення історичної науки. Словом у студента поступово формуються навички науково-дослідницької праці. Крім того молодий науковець виробляє вміння в логічній послідовності і стилістично грамотно викладати свої думки. Звісно, що ці два основних завдання вповні відносяться і до найважливішої та найвідповідальнішої наукової праці студента-історика – дипломної а для магістрантів магістерської роботи. Знання загальноприйнятих правил виконання наукових праць значною мірою допомагає якісно підготувати дипломну або магістерську роботу.

Дана методична розробка має на меті ознайомити студента-історика з сучасними вимогами, які ставляться до підготовки дипломних (магістерських) робіт, надати практичні рекомендації по їх оформленню.

Утім, вважаємо, що пропоновані методичні рекомендації можуть придатися не лише студентам, які пишуть наукові роботи. Вірогідно наші напрацювання зможуть використати також студенти-старшокурсники, що беруть участь у щорічних звітно-наукових конференціях кафедр університету, а згодом прагнуть надрукувати свої матеріали. Окремі побажання можуть також знадобитися тим молодим дослідникам, які задіяні в роботі окремих наукових груп, гуртків, що функціонують в інституті історії і політології, займаються краєзнавчою роботою. Очевидно, ці методичні рекомендації будуть корисними й учням середніх шкіл, які готують наукові роботи в рамках проекту Малої Академії наук. Віриться, що ця розробка придасться також аспірантам та пошуковцям інституту історії і політології, оскільки вони в ході написання своїх наукових праць мусять надрукувати як мінімум три фахові статті.

Загальні вимоги до змісту дипломної (магістерської) роботи

Дипломна робота з історії – серйозне й самостійне наукове дослідження на актуальну тему, що характеризується глибокою обізнаністю автора в проблемі, самостійністю й критичністю аналізу, обширністю фактичного матеріалу і солідністю науково-теоретичної бази. У дипломній роботі випускник повинен засвідчити, що він оволодів необхідними теоретичними знаннями та вмінням їх практичного застосування в конкретних умовах (наприклад в шкільній практиці), методами ведення дослідницької роботи. Дипломна робота повинна також містити елементи наукової новизни (окремі нові факти і матеріали) або оригінально викладати і трактувати уже відомі положення, обґрунтовувати власні судження і думки щодо оцінки існуючих точок зору, наукових позицій з досліджуваної проблеми.

Магістерська кваліфікаційна робота з історії – серйозне й самостійне наукове дослідження на актуальну тему, що характеризується новизною, зрілістю, глибокою обізнаністю автора в науковій проблемі, самостійністю й критичністю аналізу, солідністю науково-теоретичної бази. Своїм формулюванням, емпіричним обґрунтуванням та рівнем виконання магістерська кваліфікаційна робота йде в руслі кандидатської дисертації і становить її важливий компонент. Виконання магістерської кваліфікаційної роботи також передбачає поглиблення, розширення та систематизацію теоретичних знань і практичних навичок, отриманих за весь період навчання, оволодіння методами і методиками ведення дослідницької роботи у сфері історичних дисциплін, критичну оцінку набутого досвіду з позицій найсучасніших досягнень історичної науки.

Дипломна (магістерська) робота виконується на основі наукової методології.

Дипломна (магістерська) робота повинна засвідчити індивідуальність творчого почерку студента як в отриманих наукових результатах, так і в їх викладенні, вмінні логічно мислити, робити обґрунтовані висновки, викладати матеріал літературною мовою. Автор дипломної (магістерської) роботи, виконаної на одну з актуальних тем історичної науки, повинен проявити правильне розуміння проблем і завдань, що стоять перед суспільством, шляхів і методів їх вирішення.

Зміст і результати виконаного дослідження потрібно викладати логічно і послідовно, з урахуванням усіх правил орфографії, синтаксичної і стилістичної грамотності у відповідності до норм сучасної української мови. До того ж Державна екзаменаційна комісія звертає велику увагу при оцінці роботи на зовнішнє оформлення наукового дослідження (титульної сторінки, тексту, покликів, списку використаних джерел і літератури, додатків тощо).

Дипломна (магістерська) робота повинна містити: титульний аркуш; зміст; перелік умовних скорочень та позначень (при потребі); вступ; розділи (при потребі підрозділи) основної частини; висновки; список використаних джерел і літератури; додатки (при потребі).

Обсяг дипломної (магістерської) значною мірою залежить від ряду факторів: характеру теми, хронологічних рамок, наявності архівних матеріалів, кількості використаних опублікованих джерел і літератури, зрештою специфіки кафедри, на якій виконується дана робота. Як правило обсяг дипломної роботи з історичної проблематики становить 60-70 сторінок, магістерської 70-80 сторінок.

Назва дипломної (магістерської) роботи по можливості повинна бути максимально стислою, лаконічною, відповідати обраній спеціальності та суті розв'язуваної наукової проблеми з обов'язковою вказівкою на мету дослідження й ступінь його завершеності. Тематика кваліфікаційних досліджень за поданням кафедр повинна затверджуватись Вченою радою Інституту історії і політології. Термін затвердження тем – вересень (9 семестр).

Оформлення роботи повинно строго відповідати стандарту. Наукове дослідження має бути відрецензоване – для дипломної роботи вистарчає внутрішньої рецензії, для магістерської – крім внутрішньої необхідна ще й зовнішня рецензія. Дипломні (магістерські) роботи публічно захищаються при державній екзаменаційній комісії.

Дипломну (магістерську) роботу належить друкувати за допомогою комп'ютера з одного боку аркуша білого паперу форматом А4 (210x297 мм). Мінімальна висота шрифту повинна становити 1,8 мм. Текст друкується так, щоб залишилися поля такого розміру: ліве – не більше 30 мм., праве – не менше 10 мм., верхнє – не менше 20 мм., нижнє – не менше 20 мм. Друк здійснюється комп'ютером з використанням шрифтів текстового редактора Microsoft Word розміром 14 з

полуторним міжрядковим інтервалом. Друк повинен бути чітким, стрічки – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту дипломної (магістерської) роботи повинна бути однаковою.

Заголовки структурних частин дипломної (магістерської) роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ», «ДОДАТКИ» друкуються великими літерами симетричного тексту. Заголовки підрозділів друкуються малими літерами (крім, першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Однак, якщо він складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Відстань між заголовком і текстом дорівнює близько 1,5 см. (або при друці – 3-4 інтервали). Кожна структурна частина дипломної (магістерської) роботи розпочинається з нової сторінки.

Нумерацію сторінок, підрозділів подають арабськими цифрами, а розділів – римськими без знака №. На титульному аркуші роботи, який є її першою сторінкою, номер не ставлять, тоді як на наступних нумерація проставляється у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці. Номер розділу в роботі потрібно ставити після слова «РОЗДІЛ», а його заголовок писати з нового рядка.

Підрозділи нумеруються в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставляться крапки, як і в кінці номера. Наприклад, «1.2» (другий підрозділ першого розділу) чи «3.1» (перший підрозділ третього розділу).

Особливу увагу слід приділяти оформленню наукового апарату дипломної (магістерської) роботи, що має відповідати чинним стандартам: ГОСТ 7.1-84; ДСТУ 3582-97; ГОСТ 7.12.93.

Дипломна (Магістерська) робота переплітається в папці з твердого картону.

Технологія підготовки дипломної (магістерської) роботи

Вибір теми.

Найвідповідальнішим етапом у діяльності дипломанта чи магістранта є, вочевидь, вибір теми. Практика показує, що правильно обрати тему – наполовину забезпечити успішне її виконання. При обранні теми основними критеріями повинні бути, передусім, актуальність та наукова новизна. Між тим, важливим складником

вибору теми є “вірогідна джерельна база” та «вірогідна історіографія проблеми». Іншими словами, чи зможе студент в ході написання наукової роботи залучити потрібну для її виконання кількість історичних першоджерел, чи належною є документальна основа праці. Це дуже важливий нюанс, бо іноді дуже актуальна та перспективна тема вже “апріорі” не може бути досліджена через недоступність необхідних першоджерел.

Бажано, щоб студент уже з часу обрання спеціалізацій кафедр факультету (початок 3-ого курсу) визначився з імовірним напрямком своєї наукової праці в стінах Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Прийнятним видається варіант трансформації курсової роботи в бакалаврську, а бакалаврської в дипломну чи магістерську. Природно, що головним радником на цьому етапі студентові повинен стати науковий керівник, який зобов’язаний запропонувати тему, котру реально можна реалізувати.

Основною формою керівництва дипломантами (магістрантами) є індивідуальні консультації, які проводяться у формі співбесіди. Організаційні питання, методика проведення історичного дослідження тощо можуть розглядатися на групових консультаціях (переважно на початку підготовки дипломних робіт).

Перша консультація з керівником відбувається після того, як студент обрав тему свого дослідження. Даючи поради і вказівки, науковий керівник при цьому домагається від свого підопічного максимальної самостійності. Він спрямовує студента у потрібному напрямі, допомагає осмислити тему свого наукового дослідження з позицій сучасної історичної науки, дає фахові поради щодо пошуку матеріалу. Керівник активно організовує працю студента, встановлює терміни завершення етапів роботи, контролює її виконання.

Припустимо дипломант спеціалізується на кафедрі історії України. Відповідно наприкінці третього курсу він захищає курсову роботу, наприклад, на церковно-релігійну проблематику на тему - «Українська греко-католицька Церква в «катакомбний» період (1946-1989 рр.). Дипломант, консультуючись з науковим керівником, вирішує поглиблювати цю тему, відтак на початку четвертого курсу затверджується тема бакалаврської роботи - «Єпископ Іван Слезюк в релігійно-церковному житті України». Зауважимо, що бакалаврант не відходить від проблематики курсової роботи, оскільки Іван Слезюк був єпископом Української

греко-католицької церкви якраз в умовах підпілля. Словом, бакалаврант поглиблює тему своєї курсової роботи.

Відповідно, на початку п'ятого курсу затверджується тема уже дипломної (магістерської) роботи, яка, що цілком допускається, розвиває наукову проблему тепер уже бакалаврської праці. Уявімо, що на початку п'ятого курсу затверджується тема «Єпископ Іван Слезюк в громадсько-культурному та релігійно-церковному житті України». Тема звучить значно ширше, оскільки тепер предметом дослідження виступає не лише релігійно-церковна а й громадсько-культурна діяльність цього священнослужителя.

Складання плану дипломної (магістерської) роботи

Науковий керівник після затвердження теми роз'яснює студенту порядок і строки підготовки наукової роботи, узгоджує з ним план, допомагає визначити її цільову установку. Крім того науковий керівник допомагає студентові скласти завдання дипломної роботи, в якому визначається її робочий план, перераховуються розділи і параграфи, їх імовірні обсяги а також строки написання і перевірки. Завдання затверджується керівником і завідувачем кафедри, а також підписується дипломантом. У порівнянні з дипломантами, для магістрів передбачено спеціальний індивідуальний план їхньої роботи.

Крім того науковий керівник рекомендує студентам опрацювати потрібну літературу, довідкові, архівні, періодичні та інші матеріали за темою. У цілому керівник надає наукову і методичну допомогу, вносить необхідні корективи, робить висновок про готовність роботи.

Разом зі студентом науковий керівник складає також детальний календарний графік виконання всіх етапів роботи, в якому передбачаються терміни підготовки бібліографії, збір матеріалу, в тому числі ілюстративного, уточнюється план роботи і т.п. Крім того у календарному плані вказуються строки написання окремих розділів і параграфів роботи, вступу, висновків та ін. Керівник домагається планомірної роботи студента над обраною темою і відповідає за своєчасне завершення дипломної роботи.

Від самого початку роботи дипломантові (магістрантові) слід мати принаймні попередній план наукової праці. Бажано, щоб уже на ранніх стадіях роботи у

студента визрів власний задум наукового дослідження, своє бачення вирішення проблеми. Навіть така постановка справи дасть змогу систематизувати й упорядкувати всю подальшу роботу. Досвід свідчить, що в процесі написання наукової праці можуть бути складені плани кількох видів. Попередній робочий план тільки в основних рисах дає характеристику предмета дослідження, надалі такий план може і повинен уточнюватися, проте основне завдання, котре стоїть перед роботою загалом, повинно коригуватися якомога рідше.

Робочий попередній план має довільну форму. Це, як правило, перелік окремих рубрик, “історичних сюжетів”, які об’єднані певною логікою дослідження даної теми. Такий план використовується на перших стадіях роботи, даючи змогу поки узагальнено, ескізно представити досліджувану проблему в різних варіантах. Логічно, що автор наукової праці в міру накопичення фактичного матеріалу вписує до цього переліку все нові рубрики.

Далі складається план-проспект наукової праці (реферативне коротке викладення розміщених у логічному порядку питань, за якими надалі буде систематизуватися увесь зібраний матеріал). Так поволі формуватиметься своєрідний структурний каркас наукової роботи.

Дипломантові (магістрантові) на цьому етапі якраз належить усвідомити черговість і логічну послідовність висвітлення цих питань. З іншого боку, на етапі укладання план-проспекту роботи дипломант уже чітко усвідомлює за яким принципом буде розроблятися наукова праця, який підхід братиметься за основу – хронологічний, хронологічно-проблемний чи проблемно-хронологічний.

Візьмемо для прикладу згадувану нами тему «Єпископ Іван Слезюк в громадсько-культурному та релігійно-церковному житті України». Від наукового керівника передусім залежить яким принципом належить послуговуватися дипломантові (магістрантові) при написанні роботи. Адже при розробці цієї теми можна взяти за основу і хронологічно-проблемний і проблемно-хронологічний принцип. Скажімо при першому підході орієнтовний робочий план може виглядати наступним чином: **Розділ 1**-«Джерельна база та історіографія проблеми», **Розділ 2** -«Формування світогляду на початок діяльності І.Слезюка (1895-1919 рр.)», **Розділ 3** - «Активізація громадської та релігійно-церковної діяльності священнослужителя в період Другої Речі посполитої та Другої світової війни». **Розділ 4** при дотриманні

такого принципу імовірно виглядав би наступним чином: *«Особливість громадської та релігійно-церковної діяльності єпископа І. Слезюка в «катакомбний» період УГКЦ (1946-1973 рр.)».*

При застосуванні проблемного підходу орієнтований план дипломної (магістерської) роботи виглядатиме наступним чином: **Розділ 1** - *«Джерельна база та історіографія проблеми»*, **Розділ 2** - *«Формування світогляду на початок діяльності І.Слезюка»*, **Розділ 3** - *«Громадська діяльність священнослужителя»*, **Розділ 4** – *«Релігійно-церковна діяльність єпископа І.Слезюка»*.

Вивчення літературних джерел. Методи добору фактичних матеріалів і складання огляду літератури

Зауважимо, що якість і точність написання дипломної (магістерської) роботи значною мірою залежить від підготовчої технологічної роботи, тобто збору потрібного фактичного матеріалу, до якого варто дуже педантично підходити. Слід мати на увазі, що не всі прочитані літературні позиції ввійдуть до списку використаних джерел та літератури наукової праці. Тож варто навчитися двох видів читання – “швидкого” і “повільного”. “Швидке” читання повинно дати відповідь на питання, чи варто дану наукову статтю або монографію прискіпливо вивчати. Після того, як проглянуто всю потрібну літературу, можна приступити до “повільного” читання, ґрунтовного вивчення і тезисного конспектування.

При аналізі історичної літератури або першоджерел зазвичай роблять відповідні помітки. Наголошуємо, **що подібні виписки належить робити на одному боці аркуша** стандартного формату. Цей підхід не лише значно компенсує затрату часу автора вже на теоретичному рівні написання роботи, а й взагалі суттєво спростить його працю. Існує “золоте правило” опрацювання джерел та літератури – краще занотувати більше, бо заздалегідь не відомо, що з даного матеріалу може бути потрібним, а що – ні. Повторний ж пошук – марна трата часу.

На аркуші звісно вписують прізвище та ім'я автора опрацьованої праці, повну назву його твору, загальну кількість сторінок (для книг), *наприклад, 140 с.*, чи помічають сторінкові межі (зазвичай для наукових журналів), *наприклад, С. 46-52*. До того ж, необхідно вказувати рік, місце та назву видавництва, де вийшов друком той чи інший твір. Рекомендуємо вказувати також жанр та вид літературної

продукції – монографія, мемуарна література, наукова стаття, публіцистичний твір, опубліковані матеріали, підручник, посібник тощо. Ці нотатки знадобляться при роботі над першим розділом дипломної (магістерської) праці.

Додамо, що *монографія* – це ґрунтовна наукова праця, в якій досліджується одне питання, одна тема. Вона може бути виконана одним автором або групою авторів і є найбільш повним та вичерпним висвітленням результатів наукової праці. Обсяг монографії становить не менше 6 друкованих аркушів. Зміст наукової роботи до 6 друкованих аркушів публікують у формі *брошури*. Вона орієнтована на широке коло науковців і матеріал у ній присвячений здебільшого розв'язанню конкретної актуальної проблеми сьогодення.

Підручник – книга, в якій викладаються основи знань з певного навчального предмета на рівні сучасних досягнень науки і культури. Для кожного типу навчальних закладів видаються підручники, які відповідають програмам і завданням цього закладу, віковим та іншим особливостям тих, хто навчається. Він обов'язково повинен бути затверджений офіційною установою з рекомендацією до використання у навчальних закладах того чи іншого типу.

Навчальний посібник – це видання, яке відповідає окремим розділам програми початкової дисципліни і може частково доповнювати підручник. Він також рекомендується для використання офіційними установами. *Методичні рекомендації* – менші за обсягом від навчального посібника і носять допоміжний характер. За змістом методичні рекомендації мають навчально-методичний характер, що несе додаткові супровідні відомості до основного курсу. А також практичні підходи щодо вирішення навчальних завдань.

Стаття – основний вид оперативної публікації про нові дослідження з конкретної проблеми. Її мета полягає в поданні інформації щодо проведення наукової роботи, використанні одержаних результатів для подальшої розробки цієї теми та визначенні нових актуальних проблем, що потребують свого розв'язання. Обсяг статті, як правило, обмежується 0,25 – 1,0 др. аркуша.

Рецензія – стаття, в якій критично розглядаються інші статті, монографії, збірники праць тощо, та дається аналіз досліджень і критична оцінка їх викладу.

Тези – це стислий виклад основних думок, публікація яких передбачає попереднє ознайомлення учасників конференцій, семінарів, симпозіумів та інших наукових

форумів із результатами проведеного дослідження. Як правило, її обсяг не перевищує 3 сторінки.

Зауважимо, що при вивченні будь-якої літературної позиції не варто обмежуватися лише запозиченням матеріалу (фіксувати певну дату, подію, прізвище історичного діяча, “сліпо” переписувати уривок якогось твору), а намагатися одночасно критично осмислити книжку, сформулювати про неї власну думку тощо. Такі роздуми належить також обов’язково занотовувати, покладатися на свою пам’ять в цьому випадку – не зовсім резонно. Дуже пильно слід вникати в узагальнення авторів наукових праць, їхні висновки, бо саме там, зазвичай, міститься квінтесенція (ключовий зміст) цих творів. Досвід показує, що автори дипломних і магістерських робіт якраз цьому аспектові приділяють менше уваги, більше захоплюються “фактажем”.

Дуже уважно радимо вивчати список використаних авторами праць джерел та літератури, що вміщується, звичайно, наприкінці статті. Цей компонент не лише вчить правильності оформлення наукового апарату, а й демонструє “представницькість”, різноманітність та оригінальність джерельної бази дослідження, показує, на які праці оперся досвідчений історик при написанні своєї публікації. Адже вітчизняні дослідники послуговуються доробками представників різних історичних шкіл, зокрема радянської, діаспорної, роботами іноземних авторів. Доскіпливий аналіз списку використаних авторами тих чи інших джерел та літератури допоможе молодому дослідникові скласти повну уяву про їхні наукові статті.

Разом з тим, зауважимо, що існують певні особливості при опрацюванні першоджерел, насамперед архівних матеріалів. Зрозуміло, що вони бувають різноманітні (приватне листування, щоденники окремих історичних діячів, мемуари, спогади, статuti установ або програми політичних партій, протоколи засідань окремих організацій чи конференцій, документи органів державної влади тощо). Звісно, що ці документи не одного, так би мовити, рівня вірогідності, їх варто пильно перевіряти, зіставляти з іншими архівними документами, не сприймати “за чисту монету”.

Працюючи з архівними документами, належить дуже уважно занотовувати номер фонду (скорочено *Ф.*), що вивчається, його повну назву, а також номер опису

(скорочено *он.*). Безпосередньо при роботі з архівними справами (одиницями збереження) варто зазначати не лише номер аркуша (скорочено *арк.*), де міститься потрібна інформація, а й вказувати назву справи, що вивчається, фіксувати загальну кількість аркушів тієї чи іншої архівної справи. У випадку зосередження потрібного матеріалу на зворотному боці аркуша, слід помічати це позначкою (*зв.*), тобто зворот. Радимо також звертати увагу на інформацію, що міститься зазвичай на початку архівної справи, – хто з науковців і коли саме тримали востаннє в руках дану одиницю збереження. Це дозволить скласти ціліснішу уяву про архівну справу, з'ясувати якою мірою ці архівні матеріали введені до наукового вжитку, визначити їх наукову новизну.

Іноді дипломантові (магістрантові) приходиться працювати з архівними матеріалами, написаними іноземною мовою, зокрема польською. В такому випадку радимо послуговуватися відповідними словниками, бо іноді від кількох помилково потрактованих слів залежить наукова правдивість отриманих результатів.

Уявімо тепер, що дипломант (магістрант) зібрав необхідний фактичний матеріал для написання, наприклад, магістерської роботи на тему “Громадська та релігійно-церковна діяльність єпископа І.Слезюка”. Припустимо, що магістерська робота побудована за хронологічно-проблемним принципом, а один із розділів присвячений формуванню світогляду цього діяча в контексті суспільно-політичних і релігійно-церковних процесів початку ХХ ст.

У такому випадку, радимо авторові, передусім, розсортувати потрібний зібраний фактичний матеріал за тематичними групами (в окремі папки). На титульних сторінках цих папок слід зазначити, до якого підпитання майбутньої наукової роботи тут містяться матеріали. Вважаємо, що такий підхід повинен допомогти авторові чіткіше уявити своєрідний “каркас”, концепцію майбутньої дипломної (магістерської) роботи. Адже загальновідомо, що будь-яка наукова праця складається з низки маленьких “проблемок”, своєрідних “історичних сюжетів”, які авторові належить поєднати в одне ціле. Наприклад, у папці під назвою “Узагальнююча інформація” варто зосередити необхідний фактаж про міжнародну обстановку у Європі тієї пори, тогочасну суспільно-політичну атмосферу в Австрійській імперії, українсько-польські стосунки поч. ХХ ст., партійно-політичне життя Галичини зазначеного хронологічного відрізка тощо. За таким принципом

слід наповнювати й інші папки, адже саме дипломант (магістрант) найкраще знає, які “історичні сюжети” найповніше підкріплені фактичним матеріалом.

Наприклад, у світлі даної теми напрошуються назви наступних папок: “Утворення і становлення Станиславівської єпархії”, “Родинне виховання І.Слезюка”, “Гімназійні роки І.Слезюка”, “Участь І.Слезюка в державотворчих процесах 1918-1919 рр.” тощо. Такий розподіл матеріалу (“по папках”) не лише допоможе автору чіткіше виділити концепцію майбутньої наукової роботи, а й значно спростить дослідникові роботу вже на теоретичному етапі - при з’єднанні фактажу в одне ціле.

Написання рукопису дипломної (магістерської) роботи

Наукова робота умовно складається з 4 частин. Спочатку подається *зміст* наукової роботи, згодом – за потреби *перелік умовних позначень*. Третім компонентом пропонується *вступ*, у якому обумовлюють актуальність теми, її наукову новизну, предмет і об’єкт дослідження, мету та завдання, що ставить перед собою науковець, практичне значення проблеми, хронологічні межі роботи, структуру наукової праці та методи дослідження. При необхідності можна також умістити географічні рамки, апробацію результатів наукової роботи а також публікації, оскільки нерідко молодий науковець наприкінці п’ятого курсу має уже власні публікації, взяв участь у наукових конференціях. Далі йде *виклад основного матеріалу*, де обов’язковим компонентом виступає перший розділ - «*Джерела та історіографія проблеми*». Завершується композиція наукової праці *загальними висновками, списком використаних джерел та літератури (бібліографією)* та при необхідності *додатками*.

Зміст подають як правило на початку наукової роботи з найменуваннями та номерами початкових сторінок вступної частини роботи, усіх розділів, підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури а також додатків. Усі назви розділів та підрозділів варто формулювати лаконічно, науково, уникати повторів, не відповідностей у назвах розділів у змісті та в основній частині. Слід також уникати диспропорційності при укладанні розділів і підрозділів. Тобто не бажано аби один розділ налічував скажімо 10 сторінок, а інший – 30. Щоправда ця

вимога не розповсюджується на перший розділ – «*Джерела та історіографія проблеми*», який може бути дещо коротшим. Дуже виважено варто укласти підрозділи (параграфи), котрі мають своєю змістовою частиною виходити з розділів. Не бажано аби один розділ «подрібнювався» на параграфи, а інший – ні. Слід також обмежувати кількість підрозділів двома одиницями, рідко – трьома. Звісно, що й кількість розділів не повинна бути більшою за п'ять одиниць. Тобто перший, так би мовити, «історіографічний» і максимум чотири змістові розділи. Взірець змісту уміщено нами у додатках, на сторінці 39.

Перелік умовних позначень подають у тому випадку, якщо в науковій роботі вжито специфічну термінологію, а також маловідомі скорочення, нові символи, позначення тощо. Їх перелік може бути поданий у дипломній (магістерській) роботі окремим списком, котрий розміщують перед вступом. Перелік друкують двома колонками, в яких ліворуч за абеткою наводять, наприклад, скорочення, праворуч – їх детальну розшифровку. Утім, якщо в науковій роботі спеціальні терміни, скорочення, позначення повторюються менше ніж тричі, перелік не складають, а їх розшифровку наводять у тексті при першому згадуванні.

Вступ

Вступ - це дуже важлива складова наукової роботи, оскільки засвідчує вміння автора не лише обрати тему, а й правильно її зрозуміти, оцінити з позицій своєчасності та соціальної і наукової значущості. Цей компонент акумулює суспільно-політичну актуальність розробки та її практичну вагу. До того ж, цей сегмент наукової праці демонструє наукову зрілість, показує ерудицію автора роботи, його професійну підготовку.

Обґрунтування *актуальності* обраної теми – початковий етап будь-якого дослідження. Обґрунтування актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне – сутність проблеми, з чого й впливе актуальність теми. По суті, саме вибір проблеми, якщо не цілком, то дуже великою мірою визначає як стратегію дослідження взагалі, так і напрямок наукового пошуку зокрема. Не випадково вважається, що сформулювати наукову проблему – означає показати вміння відокремити головне від другорядного, виявити те, що вже відомо і

що досі невідомо науці з предмета дослідження. Умовно виділяють *соціальну* та *наукову актуальність* теми.

Формулюючи соціальну актуальність, автор мусить пов'язати питання обраної теми, певні сюжети історичної дійсності з різноманітними проблемами сьогодення (політичними, соціально-економічними, громадсько-культурними, релігійно-церковними). Належить визначити – для вирішення яких задач, що постають перед суспільством на сучасному етапі, варто звертатися до історичного минулого. Розробляючи наукову актуальність, необхідно коротко визначити власну «нішу» серед напрацювань відомих істориків-науковців. Тобто необхідно запропонувати таку частину проблеми, яка ще не розроблялася взагалі, або ж розроблялася лише частково. Втім, зрозуміло, що рівень дипломної, ба навіть магістерської роботи не передбачає якогось виключного авторського відкриття, однак визначити наукову актуальність необхідно.

Для прикладу візьмемо згадувану нами тему «Єпископ Іван Слезюк в громадсько-культурному та релігійно-церковному житті України». Зокрема, вартує зупинитися на “морально-духовному кліматі” нинішнього українського соціуму, адже формування громадянського суспільства, на наш погляд, неможливе без примату релігійних та моральних цінностей над правовим нігілізмом, цинізмом тощо. Слід також підкреслити, що значною проблемою сьогодення є криза духовності, поширення так званої «масової культури» її пропагандою споживацьких та гедоністичних цінностей тощо. Таким чином, дипломант (магістрант) обґрунтовує вибір теми, підсумовує, що є нагальна потреба вчитися у предків релігійності, поваги до традицій тощо. Пропонуючи наукову актуальність, автор констатує, що в нинішніх умовах все більшої популярності набирає окремий напрям історичної науки – біографістика, де предметом дослідження виступає громадська, суспільно-політична, культурно-освітня діяльність окремих історичних осіб. Дипломант (магістрант) підкреслює, що вітчизняні науковці більше зосереджувалися на діяльності Греко-католицької церкви в історичному контексті «загалом» і обділяли увагою багатьох священнослужителів, котрі залишили вагомий слід у діяльності самої ГКЦ.

Від доведення актуальності обраної теми логічно перейти до формулювання *мети* дослідження, а також вказати конкретні *завдання*, які мають бути розв'язані

відповідно до даної мети. Мета наукової роботи зазвичай тісно переплітається з назвою дослідження і повинна чітко вказувати, що саме розв'язується у визначеній розробці. Наприклад, якщо тема дипломної роботи звучить: «Єпископ Іван Слезюк в громадсько-культурному та релігійно-церковному житті України», то відповідно мета, що ставить перед собою дослідник - висвітлити роль єпископа Івана Слезюка в громадсько-культурному та релігійно-церковному житті України. Завдання (зазвичай 4-5) мали б чітко виходити зі сформульованої мети. Це звичайно робиться у формі перерахування (*вивчити, описати, з'ясувати, охарактеризувати* тощо. Їх слід будувати стисло й однозначно, уникати повторів у формулюваннях тощо. Скажімо, з вище означеної назви дипломної (магістерської) роботи можуть випливати наступні завдання: «з'ясувати, які фактори вплинули на формування світогляду Івана Слезюка», «визначити місце священнослужителя в період ЗУНРу», «розкрити громадську діяльність І.Слезюка в умовах Другої Речі посполитої», «висвітлити діяльність священника в період підпільного існування Греко-католицької церкви». Бачимо, що частина сформульованих нами завдань перегукується з відповідними назвами розділів наукової роботи, що цілком допускається. Більше того, це засвідчує, що зміст роботи вповні відповідає поставленим завданням у вступній частині. Разом з тим, не варто висувати великої кількості завдань, оскільки досвід показує, що не завжди дослідник готовий на них відповісти.

Наукова новизна отриманих результатів. У цьому компоненті наукової роботи автор повинен окреслити питання, що отримали подальше вивчення, або ж були уведені до наукового обігу вперше. Якщо взяти за основу магістерську роботу на тему «Єпископ Іван Слезюк в громадсько-культурному та релігійно-церковному житті України», то до питань, що отримали подальше вивчення можна віднести наступні: «Роль греко-католицького духовництва в державотворчих процесах ЗУНР», «громадсько-культурна діяльність УГКЦ в міжвоєннє», «Станіславівська єпархія в умовах Другої світової війни» і т.д. Уперше розкрито громадську діяльність священнослужителя в період катакомбної Греко-католицької церкви, висвітлено діяльність єпископа І.Слезюка як підпільного єпископа впродовж 1950-1970-х рр. Практика показує, що дипломантові чи навіть магістрантові доволі рідко вдається вперше увести до наукового обігу новий аналітичний матеріал, переважно молодий

науковець тільки здатен розвинути якісь питання. Відтак радимо утримуватися від широкого вживання терміну «вперше» у вступній частині роботи.

Практичне значення отриманих результатів. У цьому компоненті наукової роботи автор повідомляє про можливе впровадження результатів дослідження на практиці. Якщо взяти за основу згадану вище магістерську роботу на церковно-релігійну проблематику, то результати цієї наукової роботи можна використати наприклад при напрацюванні лекцій з історії релігії і церкви в Україні в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, Теологічній академії Української греко-католицької церкви, а також при написанні монографій, наукових статей, науково-публіцистичної та публіцистичної літератури на релігійно-церковну тематику.

Об'єкт і предмет наукової роботи. Об'єкт дипломної (магістерської) роботи як правило тісно перегукується з назвою наукового дослідження, об'єкт - це те, що привернуло увагу автора. Наприклад об'єктом роботи «Єпископ Іван Слезюк в громадсько-культурному та релігійно-церковному житті України» виступає власне громадсько-культурна та релігійно-церковна діяльність цього священнослужителя. *Предмет* як правило міститься в межах об'єкта і показує, які питання наукової роботи у ній розкривалися. *Об'єкт і предмет* дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. Наприклад, предметом названої вище магістерської роботи виступала освітня діяльність І.Слезюка в 1930-х рр., його співпраця з монашими згромадженнями у міжвоєнний період, церковно-релігійна діяльність ієрарха в час нацистської окупації, переслідування І.Слезюка радянськими спецслужбами в післявоєнні роки через його відмову «підписати православ'я» тощо.

Нерідко дипломант (магістрант) під час навчання в університеті брав участь у різномірних наукових конференціях, «тижнях науки», що організовувалися в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника та ін. заходах. За таких умов необхідно вмістити відповідну інформацію в окремому компоненті наукової роботи - *апробація результатів наукової роботи*. Якщо студент є автором власних наукових статей або публікацій у співавторстві, то варто про це також вказати у окремому підпункті вступної частині, який так і називається – *публікації*.

Структура наукової роботи. У цьому компоненті студент як правило вказує з яких компонентів складається його праця, зазначає кількість розділів дипломної (магістерської) не перераховуючи, щоправда, їх назв.

Звісно, що вступ, як один із основних складових компонентів наукової роботи пишеться студентом на завершальному етапі своєї праці. Адже саме тоді можна цілком упевнено констатувати про окремі важливі параметри дослідження.

Основна частина дипломної (магістерської) роботи

Основна частина наукової роботи складається з розділів та підрозділів (параграф). Кожен розділ як правило починаються з нової сторінки, підрозділ – не обов'язково.

У порівнянні з бакалаврською роботою, дипломна (магістерська) праця повинна в обов'язковому порядку містити окремий розділ – *«Джерела та історіографія дослідження»*. Як правило спочатку автор пропонує огляд історичних першоджерел, на які він опирався. Утім це, так би мовити, неписане правило, бо конкретно про таку послідовність ніде не йдеться.

Практика показує, що дипломанти (магістранти) із першоджерел найчастіше використовують архівні неопубліковані матеріали, опубліковані документи, мемуари та спогади очевидців подій, твори різних осіб, статuti та програми політичних партій та організацій а також матеріали, вміщені в періодичній та неперіодичній пресі.

Зазвичай спершу аналізуються архівні матеріали. Автор зазначає якого характеру документи містяться архіві, адже матеріали можуть бути різні – епістолярій (листування) окремих діячів, інформація органів влади, ті ж статuti окремих установ тощо. Дипломантові (магістрантові) слід досконало вивчити ці документи на предмет ступеня їхньої вірогідності, «представницькості», автентичності тощо. Звісно це не проста робота, бо нерідко архівні матеріали погано збереглися або ж писалися на іноземній мові. Варто також зіставляти ці матеріали з документами іншого походження.

За схожим принципом слід здійснювати аналіз і інших історичних джерел, наприклад періодичної преси. Слід визначити, скажімо, друкований орган, котрий видавав ту чи іншу газету, бо від цього зазвичай і залежить специфіка уміщеної там

інформації. Епістолярій – це історичне першоджерело ще іншого характеру, треба пам'ятати про його суб'єктивність і т. д. Головне завдання, що стоїть перед дослідником у цьому підрозділі – не просто подати те чи інше історичне першоджерело, а й класифікувати, проаналізувати його, визначити наскільки можна йому довіряти та опиратися на нього у розробці своєї теми. Увесь аналіз першоджерел необхідно здійснювати «в проекції» на свою тему. Наприкінці аналізу першоджерел слід зробити підсумовуючий висновок.

Для з'ясування стану розробки обраної теми складається огляд літератури. У ньому студент окреслює основні етапи розвитку наукової думки зі своєї проблеми. Стисло, критично висвітливши роботи попередників, дипломант (магістрант) повинен назвати питання, котрі залишилися невирішеними і, таким чином визначити своє місце у розв'язанні проблеми. При написанні наукової роботи автор свого роду повинен на тлі суміжних статей визначити свою “нішу”, ту грань, якої вповні не торкався ще жоден науковець. Бо навіть одна і та ж сама наукова проблема може розглядатися різними дослідниками під різними “ракурсами”. З огляду історичної літератури повинен впливати висновок, що дана тема або ще не розкрита взагалі (що на рівні дипломної або магістерської роботи буває не так часто), або розкрита лише частково. Словом, наукова проблема вимагає подальшого розроблення.

Історіографічний огляд за темою повинен продемонструвати ґрунтовне ознайомлення дипломанта (магістранта) зі спеціальною літературою (монографіями, науково-публіцистичними працями, статтями тощо), критично їх розглядати, виділяти суттєве, оцінювати зроблене раніше іншими дослідниками, визначити головне у сучасному стані вивчення теми. Студент як правило повинен проаналізувати найбільш цінні і важливі спеціальні праці, здійснювати аналіз узагальнюючих робіт звісно не варто. Замало просто проконстатувати, що ту чи іншу працю опрацьовано, необхідно здійснити її аналіз.

Матеріали такого огляду треба систематизувати в певному логічному зв'язку і послідовності. Зрозуміло, що послідовність систематизованих праць передусім залежить від специфіки теми. Переважно розпочинають огляд історичної літератури з праць очевидців подій, згодом переходять до доробків радянських дослідників, робіт представників української діаспори. Праці сучасної української історіографії як правило подають наприкінці. Нерідко окремого аналізу потребують і праці

іноземних авторів (польських, російських тощо). Іноді праці кожної «історичної школи» додатково структурують і за проблемним принципом. Це зазвичай буває в тому випадку, коли розроблена дипломантом (магістрантом) тема знаходила своє ґрунтовне вивчення в працях істориків. Наприкінці аналізу кожної «історичної школи» як правило роблять короткий підсумовуючий висновок. Загальний обсяг огляду літератури не повинен перевищувати 20 % обсягу основної частини наукової роботи.

Звертаємо увагу, що перший розділ дипломної (магістерської) роботи пишеться на завершальному етапі підготовки наукової роботи.

Після написання першого, «історіографічного», розділу переходять до розкриття наступних, змістових, розділів.

Виклад матеріалу розпочинають, як правило, аналізом конкретно-історичної епохи, в умовах якої розгорталися означувані події. Іншими словами, варто спершу коротко подати історичний «антураж», середовище, в умовах якого розгорталися окреслювані події. Причому аналіз варто здійснювати «у різних вимірах» – розкрити особливості міжнародної атмосфери у світі, охарактеризувати суспільно-політичну ситуацію в Україні визначеного хронологічного відрізка, при потребі з'ясувати правове, соціально-економічне, культурне становище українців (чи будь-якої іншої нації) тієї історичної доби. Словом, перш ніж розкривати щось **одиничне** (власне висвітлювати обрану проблему), слід випукло, але водночас і лаконічно подати інформацію про **загальне** (конкретно-історичний період), складовою якого і є будь-який історичний сюжет, що опинився в центрі уваги студента. Звісно, для цього необхідно опрацювати узагальнюючу літературу, спеціальну історичну монографічну продукцію. У іншому випадку може скластися думка, що автор знає дуже приблизно розглядувану епоху, пише свою працю певною мірою відірвано від широкого історичного контексту. Зазвичай цьому умовному компоненту основного матеріалу дослідження присвячується один абзац.

Зауважимо, що стиль подачі фактичного матеріалу дипломної (магістерської) роботи має певні особливості у порівнянні із, скажімо, публіцистичною працею. Будь-яка наукова робота виграє, якщо її текст бути містити авторські розмірковування, інтерпретації, узагальнення, проміжні висновки. Розглянемо

основні атрибутивні риси наукових робіт в площині наукового мовлення, стилю, інших притаманних їм ознак.

Дуже важливо, щоб автор добре продумав концепційну схему дипломної (магістерської) роботи, її “ідейний каркас” і уже під цю схему підбирав фактичний матеріал. Для цього, як уже зазначалося, варто на початку роботи розподілити зібраний на пошуковому етапі матеріал у спеціальні папки за певними сюжетами, історичними питаннями. Це необхідно для дотримання єдності, взаємообумовленості викладу матеріалу, подолання логічної двозначності, різних неадаптивностей. У цьому ключі слід застерегти дослідників від надмірного звуження дослідницького поля роботи (дуже слабким видається історичний контекст, “антураж”), або ж навпаки, розширення дослідницького поля роботи (тут, через надто широку постановку питання, вже “губиться”, розглядувана автором, наукова проблема, все нібито здається “розмитим”).

Варто також уникати інформаційної перенасиченості фактичним матеріалом, бо читачам важко буде зробити для себе відповідні висновки. Між тим, дослідникові належить доскіпливо перевіряти отримані факти, знаходити різнобічне підтвердження тез, що мають радше гіпотетичний характер, не допускати голослівності, що свідчатиме про “сирість” наукової роботи. Відзначимо також, що наукова проза не терпить експресії, емоційної тональності, менторського (повчального) або компліментарного тону, прикрашення історичної дійсності тощо.

Зазначимо, що до тексту дипломної (магістерської) роботи належить залучати лише наукові факти. Поняття “науковий факт” значно ширше аніж поняття “факт”, яке застосовується в повсякденному житті і характеризується, передусім, такими властивостями, як достовірність та об’єктивність. Своєю чергою, достовірність наукового факту базується на його безумовному реальному існуванні та значною мірою залежить від достовірності самих історичних першоджерел.

Авторам дипломних (магістерських) робіт слід пам’ятати про загальнонаукові правила та прийоми наукового етикету. Варто бути коректним до чужої думки істориків навіть у випадках незгоди із судженнями інших колег. Дослідникові належить знати, що будь-яка, навіть найменш розроблена проблема, уже привертала увагу фахівців окремих історичних шкіл, тому, виходячи з цього, слід обережно та витримано розвивати свої думки. Бажано залучати до свого наукового тексту

наступні словосполучення (*наважимося висловити припущення, не буде перебільшенням твердити, погоджуємося в цілому з думкою*), або ж слова (*схоже, думається, видається*), тобто не бути надмірно категоричними у висловлюваннях. Звісно, що в дипломній (магістерській) роботі замість займенника “я” використовується займенник “ми”. Вираз авторства через “ми” дає змогу відобразити власну думку як думку певної групи людей, наукової школи, зрештою думку наукового керівника.

Якщо стосовно наукового мовлення і може йтися про певні усталені правила, що склалися в середовищі істориків-науковців, то з приводу стилю написання наукової роботи варіативність широка, певна нестандартність при написанні праці свідчить про творчу неординарність автора.

Основними якостями, які визначають культуру наукової мови, є стислість, ясність і точність викладу матеріалу. Втім, визначені якості є радше умовними, такими, що дуже тісно переплітаються між собою. Спробуймо коротко торкнутися кожної з них.

Стислість. Реалізація цієї якості означає вміння автора уникнути непотрібних повторів, надмірної деталізації, словесного перевантаження. Завдяки спеціальним термінам стає можливим у економній формі давати визначення і характеристику наукових фактів, подій, процесів, явищ. Варто, наприклад, уникати плеоназмів (багатослів'я), бо нерідко в науковому тексті знаходимо розлогі словосполучення, що лише “засмічують” дипломну (магістерську) роботу. Наприклад, “*в Центральному державному історичному архіві України у Львові знаходиться матеріал, що...*”, або “*виходячи зі сказаного вище, вважаємо за потрібне констатувати...*”. Варто в таких випадках обмежитися коротшим словосполученням: *історичні джерела засвідчують*, адже зі списку використаних джерел та літератури видно з якого архіву почерпнуто інформацію, чи вжити слово *вважаємо*, замість поданого вище громіздкого словосполучення.

Безумовно, що невід’ємну частину наукової роботи становлять цитати. У дипломній (магістерській) роботі варто подавати лише окремі уривки з цитат, бажано на підтвердження своїх тез, певного фактажу. Однак у всіх випадках кількість цитат повинна бути оптимальною (не кидатися в очі читачам), оскільки може утвердитися думка про автора, як “цитатомана”. Відзначимо, що авторську

абревіатуру, наприклад (..... - О. Є.), як певне пояснення, подають після цитати.

У випадку відсутності прямої мови тлумачення не супроводжується авторською абревіатурою. Додамо також, що всі цитати повинні закінчуватися покликом на використане першоджерело чи історичну літературу. Посилання (поклики) дають змогу відшукати документи й перевірити достовірність даних, дозволяють знайти потрібну інформацію про документ. Посилатися рекомендується на останні видання, публікації. На більш ранні видання можна посилатися лише у випадках, якщо наявний у них матеріал не ввійшов до останнього видання.

У наукових працях використовується, як правило, цифрова та словесно-цифрова форма запису інформації. Так, прості кількісні числівники переважно пишуться словами, наприклад: *п'яти священнослужителям, трьох греко-католицьких церков* тощо. Складні кількісні числівники пишуться цифрами, за винятком тих, якими починається абзац (такі числівники пишуться словами). Разом з тим, у своїй переважній більшості прості та складні порядкові числівники пишуться словами. Наприклад, *третій, тридцять четвертий, двісті шостий* і т.д. Винятком є випадки, коли написання порядкового номера зумовлено традицією, наприклад, *4-й Український фронт*.

У текстах наукових праць нерідко зустрічаються скорочення. Як правило, це частина слова, або усічене слово. Такий скорочений запис слів і словосполучень використовується для зменшення обсягу тексту з метою подання максимуму інформації. Для утворення таких слів використовуються три основні способи: 1). Залишається тільки перша (початкова) літера слова (*рік – р.*); 2). Залишається частина слова, відкидається закінчення та суфікс (*рисунок – рис.*); 3). Пропускається кілька літер у середині слова, замість яких ставиться дефіс (*університет – ун-т*). Наведемо також кілька загальноприйнятих умовних скорочень, що найчастіше використовуються у науковому тексті: (*і т.ін. – і таке інше, і т.д. – і так далі, і т.п. – і тому подібне*). Існують і загальноприйняті скорочення: (*т. – том, н.е. – наша ера, м. – місто, акад. – академік, доц. – доцент, проф. – професор*).

Ясність. Ця ознака регулює вміння писати доступно і однозначно. Порушення ясності викладу викликане, насамперед, намаганням окремих авторів надати своїй праці уявної науковості, коли простим, усім добре відомим предметам дають ускладнені назви. Свідчення цьому є вживання без потреби чужоземних слів, які

дублюють українські і тим самим невиправдано ускладнюють текст. Наприклад замість слова *байдуже* вживають *індиферентно*, замість *постійно* – *перманентно*, замість *напруження* – *ескалація* тощо. Не варто також без необхідності перевантажувати текст різноманітними дієприкметниковими зворотами, модними неологізмами. Належить уникати невиправданих термінів-запозичень з інших дисциплін. При потребі використання в тексті таких малознаних широкому колу читачів слів (неологізмів, архаїзмів, діалектизмів) варто давати в дужках їх пояснення. Наприклад – *целібат (безшлюбність), пресвітер (священик), капітула (дорадчий орган при єпископові)* тощо. Слід розуміти, що складна термінологія – це ще не наукова термінологія.

Точність. Точність наукової мови певною мірою забезпечується дотриманням стилістичних і синтаксичних норм. Порушення їх породжує неправильне тлумачення висловленої думки. Для наукового тексту, як відомо, характерними є смислова завершеність, цілісність і зв'язність. Найважливішим засобом вираження логічних зв'язків тут є спеціальні функціонально-синтаксичні засоби, що вказують на послідовність розвитку думки (*спершу, передусім, згодом, насамперед* і т. д.); заперечення (*утім, проте, однак, аж ніяк, тоді як* і т. д.); причинно-наслідкові відношення (*варто розглянути, зупинимось на...; перейдемо до...; слід торкнутися* і т. д.); результат, висновок (*отже, таким чином, тож, як висновок* тощо). Засобами логічного зв'язку можуть виступати займенники, прикметники, дієприкметники тощо. Нерідко названі слова та словосполучення не лише допомагають окреслити переходи авторської думки, а й сприяють удосконаленню рубрикації тексту. Наприклад, слова *перейдемо до розгляду* можуть замінити заголовок рубрики.

Наукова мова має й суто *стилістичні особливості*. Об'єктивність викладу – основна її стилістична риса. Звідси, наявність у тексті наукових праць вставних слів і словосполучень на означення ступеня достовірності повідомлення. Завдяки таким словам досліджуваний факт можна подати як достовірний (*звісно, справді, зрозуміло, звичайно, природно*), припустимий (*думається, треба гадати, видається*), можливий (*імовірно, очевидно, вірогідно, найпевніше*). Цілком прийнятними в сенсі розробки власного стилю видаються різноманітні авторські підкреслення деяких слів, виділення курсивом, певні зауваження в дужках тощо.

Практика показує, що особливо багато неточностей виникає там, де автори замість чітких значень використовують слова і словосполучення з невизначеним або занадто узагальненим значенням. Нерідко псує науковий мовостиль недостатньо великий словниковий запас молодого дослідника (вживаються одні і ті ж слова-зв'язки, трапляються слова-паразити, приклади стилістичної тавтології, словом наукове мовлення виглядає дещо “кострубато”). Наприклад, не слід без потреби у науковому тексті часто вживати слово *слід*, якщо можна знайти йому рівноцінну заміну (*варто, доречно, належить*), або ж використовувати слово *отже*, якщо цілком прийнятними видаються слова *таким чином, тож* і т. д.). Радимо для чіткішої зв'язності наукового тексту застосовувати наступні слова: *зауважимо, додамо, зазначимо, між тим, попри те, разом з тим, щоправда, втім, до слова, словом, водночас* тощо. Це додасть тексту рис наукового стилю.

Для вдосконалення свого наукового мовлення, та й у цілому роботи над собою в сенсі формування як науковця, рекомендуємо звертати увагу на наукові праці досвідчених вітчизняних вчених, що виходять друком передусім у тих виданнях, що перебувають “під егідою” ВАКу України.

Прикінцеві висновки.

Висновки повинні відповідати на завдання, поставлені у вступній частині дипломної (магістерської) роботи, аргументовано віддзеркалювати вміщений фактичний матеріал. Крім того, висновки мали б носити підсумовуючий (відповідати на питання *що з цього слідує?*), а не анотаційний, переказовий характер. Варто, особливо у випадку полемічності, дискусійності пропонованої наукової роботи, висловити авторові власний погляд на розкриту проблему, подати свої шляхи її розв'язання. Помилкою слід вважати дублювання прикінцевих висновків і висновків після розділів.

Відповідно до останніх вимог, завершальний етап написання наукової роботи повинен вміщувати й короткі авторські розмірковування щодо імовірної подальшої розробки аналізованої проблематики. Адже зрозуміло, що не всі наукові питання, історичні сюжети знаходять відображення у даній науковій праці, іноді авторові не вдається реалізувати все заплановане. Отже, належить окреслити коло тих проблем, що вірогідно опиняться в центрі уваги дослідника під час написання наприклад

наступних наукових статей. Особливо це стосується вимог до магістерських робіт, позаяк чимало магістрантів у перспективі будуть вступати до аспірантури.

Укладання списку використаних джерел та літератури.

Науковий апарат (оформлення покликів на використану літературу чи першоджерела) є необхідним атрибутом будь-якої наукової роботи. Без цього компоненту жодну працю не можна вповні називати науковою. Досвід показує, що нерідко дипломанти (магістранти) наштовхуються на серйозні труднощі при складанні саме наукового апарату. Виходячи з цього, радимо бути максимально зібраними при написанні, насамперед, чернетки наукової роботи. Належить дуже уважно занотовувати прізвища авторів історичних праць та фіксувати порядковий номер їхніх творів.

Зауважимо, що твердження на зразок “чим більше покликів, тим краще” є не зовсім вірним, бо рівень наукового дослідження полягає радше не в кількості покликів на літературу, а в умінні майстерно підібрати найнагальнішу для написання даної роботи історичну продукцію. Утім, безумовно, що від повноти та різноманітності джерельної бази будь-яка наукова праця лише виграє. Однак, не варто перенасичувати текст дипломної (магістерської) роботи покликами, належить розрізняти загальновідому широкому загалу інформацію, на яку покликатися не слід, і ту, яка є або новим знанням (зазвичай історичні першоджерела), або запозиченням фактичного матеріалу колег-дослідників. Грубим порушенням норм наукової діяльності є використання наукового апарату дослідників-істориків з метою їх наступного “привласнення”.

В дипломній (магістерській) роботі застосовують зазвичай підрядкові поклики. Тобто, після наведеного важливого факту, положення або цитати у квадратних дужках ставиться номер джерела, під ким воно значиться у списку використаної літератури і через кому сторінку, на якій міститься дана цитата. Наприклад [13, арк. 5]. Аби покликатися на джерело в цілому досить вказати у квадратних дужках його номер у списку.

Існують також правила побудови прикінцевого списку використаних джерел і літератури. Спершу укладають історичні першоджерела. За ustalеними правилами, спочатку вміщують архіви (спершу центральні, потім обласні). При цьому дається

повна назва кожного архіву, назви і номери фондів, номери описів, назви та номери одиниць зберігання (справ). Далі автори пропонують твори осіб, діяльність яких досліджується (наприклад пастирські послання, публіцистичні статті, історичні праці). Після цього вкладають періодичні і неперіодичні видання – журнали, часописи тощо. Список періодичних видань подається у алфавітному порядку, біля кожної позиції вказується рік, дата та число (номер) видання. Для багатотиражних газет слід обов'язково назвати організацію, органом якої є та чи інша газета. Завершують укладання першоджерел мемуарами та спогадами очевидців подій, хрестоматіями, опублікованими документами і матеріалами – програмами партій, статутами організацій, журнальними публікаціями документів і т.д.

Левову частку списку використаних джерел і літератури становить звісно історична література, яка також подається в алфавітному порядку прізвищ та імен дослідників. У цей загальний алфавітний список включаються всі види літературних видань – монографії, наукові статті, публіцистичні статті, підручники, посібники, узагальнюючі видання, брошури тощо. Щоправда наприкінці окремо виділяються автореферати докторських та кандидатських дисертацій, які мав нагоду опрацювати автор. У колективних монографіях слід обов'язково вказувати під чиєю редакцією вони вийшли друком, а в багатотомних виданнях кількість томів, номер тому, який використовується. Після праць вітчизняних авторів перераховуються наукові праці зарубіжних істориків. *(Для детальнішого ознайомлення із системою покликів та укладанням списку використаних джерел та літератури на сс. 39-46 пропонуються додатки).*

Оформлення додатків.

У дипломній (магістерській) роботі додатки оформлюють як продовження наукової праці, кожен з яких починають з нової сторінки. Зверху посередині друкують великими літерами слово *ДОДАТКИ*, а у правому верхньому кутку ставиться напис *Додаток*, який позначається послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Наприклад, додаток А, додаток Б, і т.д. Кожен витяг з документу, ілюстрація, таблиця, що містяться у додатках у обов'язковому порядку повинні завершуватися покликом на оригінал, з якого вони запозичені. Як правило така інформація вміщується у нижньому правому кутку.

Порядок захисту роботи

Завершена дипломна (магістерська) робота, підписана студентом, подається керівнику не пізніше як за два тижні до захисту. У відгуку керівник характеризує напрям дослідження студента, труднощі, які той подолав, а також вказує на здобутки і недоліки при опрацюванні самої роботи. Відгук керівника повинен документально підтвердити, що випускна робота завершена і студент допускається до її захисту перед Державною екзаменаційною комісією (ДЕК). Остаточна оцінка дається після захисту.

Якщо дипломна (магістерська) робота не підготовлена у відповідний термін, або за рішенням кафедри не може бути подана до захисту як така, що не відповідає існуючим вимогам, за студентом залишається право складання державних екзаменів. Наукова робота не допускається до захисту, якщо вона:

- не має самостійного характеру;
- викладена схематично, фрагментарно, без розкриття основних питань;
- в тексті містяться суттєві помилки;
- науковий термінологічний апарат оформлений неграмотно, а текст написано неохайно.

Отже, підготуватися до захисту дипломної (магістерської) роботи означає - згідно з відгуком усунути помилки і недоліки, вивчити літературу, поглибити розуміння тих чи інших аспектів теми, пояснити наведені положення. Лише після цього студент здає випускну роботу на кафедру для реєстрації. Завідувач кафедри організовує зовнішнє рецензування і попередній захист.

Допущена до захисту робота передається рецензентові. Рецензія може бути внутрішньою та міжкафедральною. Обов'язок рецензента - у 10-денний строк дати розгорнуту оцінку роботи, де має бути вказано на правильність і актуальність вибору теми, стан вивчення теми в даній галузі, здобутки випускника як автора теми, вміння подавати пропозиції та рекомендації, уміння аналізувати фактичний матеріал дослідження тощо. Рецензент мусить висловити свою думку про композицію роботи, оцінити стиль, грамотність дослідження, науковий апарат, якість оформлення дипломної (магістерської) роботи.

Рецензент може поставити вимогу, щоб автор роботи під час захисту відповів на ряд запитань щодо матеріалів, які викликали сумнів, чи які б додатково розкрили позицію молодого автора. Він повинен вказати на недоліки, якщо вони є:

- неповнота розкриття теми;
- обмежене використання джерел і літератури;
- неправильне або неточне використання термінології.

У кінці рецензії має бути оцінка дипломної (магістерської) роботи за 10-бальною системою. Робота з позитивною рецензцією допускається до захисту. Після цього бакалаврська робота разом з відгуком наукового керівника, рецензією та рішенням кафедри подається Державній екзаменаційній комісії, де вона публічно захищається.

Захисту передуює *попередній захист*. Він підтверджує, що робота виконана і може бути допущена до захисту, має відгук керівника. Сам процес попереднього захисту повинен продемонструвати керівникові, іншим викладачам - керівникам випускних робіт готовність і вміння студента виступити перед членами ДЕКу, дати відповіді на додаткові запитання, відстояти власні думки щодо проблемних питань.

Захист дипломної (магістерської) роботи - важливий етап завершальної стадії навчання студента. Він відбувається на відкритому засіданні Державної екзаменаційної комісії (ДЕК) відповідно до наперед оголошеного розкладу. Захист дипломної (магістерської) роботи проводиться перед комісією у складі двох-трьох викладачів кафедри за участю керівника наукової роботи і студента.

Виступ автора випускної роботи для короткого розкриття змісту і форми свого дослідження триває 7-10 хвилин, в якому він вказує мотиви вибору теми. У виступі студенту не потрібно переказувати зміст всієї роботи. Автор звертає увагу, перш за все, на завдання, які ставилися, рівень їх виконання, одержані висновки. Студент повинен наголосити на актуальності теми, ступені труднощів її виконання, на самостійності наукових суджень, на перспективах дальшого поглиблення пошуків. Слід сказати і про можливість практичного застосування дослідження. У виступі студента зазначаються і труднощі, які виникли в процесі написання роботи. Загалом автор роботи повинен продемонструвати глибоке розуміння проблематики, аргументовано дати відповіді на поставлені питання. У процесі захисту дипломної (магістерської) роботи студент може відстоювати свої погляди і думки.

Під час захисту краще розповідати, а не читати виступ. Для цього необхідно скласти розгорнутий план на 2-4 сторінки. Під час добору мовних засобів для написання роботи та виступу необхідно враховувати особливості наукового стилю мовлення. Потрібно говорити логічно, чітко, лаконічно, намагатися не випустити якихось важливих моментів. Слухачі повинні почути аргументовані, доброю мовою розкриті професійні позиції випускника, побачити його вміння "триматися" перед аудиторією.

Далі зачитуються відгук і рецензія, заслуховуються відповіді студента на поставлені запитання. Після виголошення рецензії головою ДЕКу, студент дає вичерпні відповіді на зауваження рецензента. Студент має змогу підготуватися до відповідей на зауваження рецензента, адже зі змістом рецензії він ознайомлюється заздалегідь. Під час захисту члени комісії й усі присутні можуть ставити випускникові запитання з профілю його дослідження, методології та методики. Вони, проте, не повинні дуже відхилятися від теми дипломної (магістерської) роботи - слід врахувати психологічну налаштованість студента. Від того, як студент представить роботу до захисту, багато в чому залежить оцінка за роботу, тому необхідно добре продумати свій виступ, можна викласти його для себе письмово.

Доброякісно виконана наукова робота *оцінюється* з урахуванням її актуальності, новизни, теоретичного рівня і практичного значення, а також виявленої студентом самостійності та ініціативи при виконанні роботи.

ДЕК на відкритому засіданні обговорює результати захисту і простою більшістю голосів виносить рішення про оцінку роботи за чотирибальною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно). Оцінку за дипломну (магістерську) роботу викладач виставляє в екзаменаційну відомість і в залікову книжку студента. При оцінці враховується якість роботи, її науковий рівень, ступінь самостійності та логічності у викладанні матеріалу, її оформлення, відгук керівника, виступ студента на захисті, його відповіді на поставлені запитання.

Оцінка *"відмінно"* ставиться тоді, коли в дипломній (магістерській) роботі студент на основі глибоких знань предмета дослідження дає самостійний аналіз матеріалу, демонструє елементи наукової творчості. Оцінку *"добре"* отримують роботи, які виконані на належному теоретичному рівні, повно і всебічно висвітлюють питання теми. Оцінку *"задовільно"* мають ті роботи, в яких правильно

висвітлюються основні питання теми, але студент не виявив вміння правильно викладати матеріал, самостійно аналізувати літературу, містяться окремі помилкові положення. Оцінка *"незадовільно"* ставиться тоді, коли студент не може відповісти на зауваження рецензента, пояснити висновки і теоретичні положення теми, не володіє матеріалом роботи.

Кращі дипломні (магістерські) роботи студентів рекомендуються на конкурс студентських наукових робіт, використовуються для виступу на студентських наукових конференціях. Після захисту наукові роботи реєструються у спеціальному журналі, відзначаються у протоколі Державної екзаменаційної комісії, передаються на кафедру, де роботи готувалися. Дипломні (магістерські) роботи зберігаються протягом п'яти років а згодом списуються в установленому порядку. Дозвіл на користування роботою дає лише директор навчального закладу або заступник директора з навчальної роботи. За результатами захисту дипломних (магістерських) робіт, ДЕК рекомендує дипломантам (магістрантам) присвоїти освітньо-кваліфікаційний рівень - відповідно «спеціаліста» і «магістра» за спеціальністю «історія».

Додатки

Додаток А

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника**ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ №**

Направляється студент (прізвище та ініціали) на захист магістерської, дипломної роботи за спеціальністю (шифр і назва спеціальності)

на тему: _____ (назва теми)_

Магістерська, дипломна робота і рецензія додаються

Директор Інституту _____ (підпис)

Довідка про успішність

Ст. _____ (прізвище та ініціали) за період навчання в інституті, на факультеті _____ з 2 _____ р. до 2 _____ р. повністю виконав навчальний план спеціальності з такими оцінками: відмінно _____%, добре _____% задовільно _____%.

Диспетчер інституту _____

Додаток А
(зворот)

Висновок керівника магістерської, дипломної, кваліфікаційної роботи
Студент(ка) _____

Керівник роботи (підпис)
«__» _____ 2 _____ р.

Висновок кафедри про магістерську, дипломну, кваліфікаційну роботу

Магістерська, дипломна, кваліфікаційна робота розглянута.

Студент(ка) _____

(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даної роботи в державній екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____ (назва) _____

_____ (прізвище та ініціали) _____ (підпис) _____

«__» _____ 2 _____ р.

Додаток Б

Завідувачу кафедри історії України

Студента V курсу _____ форми навчання

_____ (прізвище, ім'я по батькові) _____

Заява

Прошу дозволити мені писати дипломну роботу на тему

_____ (вказати тему) _____

Під керівництвом _____
(вчений ступінь, звання, прізвище та ініціали наукового керівника)

Підпис студента _____

Дата _____

Погоджено

Зав. кафедрою історії України _____

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Інститут (факультет) _____ Спеціальність _____
Кафедра _____

«Затверджую»

Завідувач кафедри __ (підпис, прізвище, ініціали)

Завдання

На дипломну, магістерську роботу студента

_____ (прізвище, ім'я, по-батькові) _____

1. Тема роботи _____

затверджена наказом № _____ від « _____ » _____ 200__ р.

2. Термін здачі студентом завершеної роботи « _____ » _____ 200__ р.

3. Вихідні дані до роботи _____

4. Розділи у дипломній (магістерській) роботі _____

5. Перелік графічного матеріалу _____

6. Консультанти _____

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали, вчене звання, ступінь)
--------	---

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Додаток Г

Зразок
Оформлення структурного елемента дипломної (магістерської) роботи
«Зміст»

Вступ.....	3
Розділ I. Джерела та історіографія проблеми.....	8
Розділ II. Формування світогляду та початок діяльності І.Слезюка в контексті суспільно-політичних та релігійно-церковних процесів...	18
Розділ III. Громадсько-культурна діяльність священнослужителя в умовах Другої Речі посполитої та Другої світової війни.....	33
Розділ IV. Активізація релігійно-церковної та громадської діяльності Єпископа І.Слезюка в період «катакомбного» існування УГКЦ.....	57
Висновки.....	85
Додатки.....	88

Додаток Д

Зразок
Бібліографічного опису архівних документів

Неопубліковані архівні документи

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України м.Київ (далі - ЦДАГОУ), Фонд 6 (Центральний комітет Компартії Західної України 1917-1936 рр.), опис 1., справа 31. (Справки, інформації, проект програми, листування, заклики і інші документи УНДО). – 74 арк.

2. Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника НАН України, відділ рукописів (далі – ЛНБ ім. В.Стефаника, ВР), ф. 2. (Бібліотека «Народного Дому»), оп. 1., спр. 600. (Протест правління „Руської Ради”). – 12 арк.

Зразок

*Бібліографічного опису документальних публікацій, програм партій,
статутів товариств, мемуарів*

3. Головна Руська Рада. Протоколи засідань і книга кореспонденції / за ред. О.Турія [упоряд.: У.Кришталович та І.Сварник]. – Львів, 2002. – 269 с.
4. Програмова заява Української католицької партії. – Львів, 1930. – 2 с.
5. Статут і програма товариства безженних священників ім. св. Священномученика Йосафата в Станиславові. – Станиславів, 1925. – 63 с.
6. Шах С. Львів – місто моєї молодості / Шах С. – Мюнхен, 1956. – 362 с.

Зразок

Бібліографічного опису періодичних видань

7. Наша мета // Нова зоря. – 1934. – 15 падолиста. – С. 5.
8. Галичанинъ. – 1908. – 7 фефрала. – С. 2.

Зразок

Бібліографічного опису монографій, брошур, статей

9. Аркуша О. Галицький сейм: виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. / Аркуша Олена. – Львів: НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 1996. – 174 с.
10. Великочий В. Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР. / Великочий Володимир. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 1997. – 84 с.
11. Кобута Л. В.Левинський про ідейний вплив М.Драгоманова на розвиток українського політичного руху. / Кобута Лариса. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія. – Тернопіль, 2008. – Вип.3. – С. 90-92.
12. Бабій Л. Культурологічні погляди кардинала Йосипа Сліпого в

контексті українсько-ватиканських взаємин. / Бабій Любомир. // Україна і Ватикан. Серія збірників наукових праць. – Вип. І: Українсько-ватиканські відносини в контексті суспільних і міжконфесійних проблем. – Івано-Франківськ-Київ, 2008. – С. 361-368.

Зразок

Бібліографічного опису підручників, посібників, енциклопедичних і довідкових видань

13. Калакура Я. Українська історіографія: Курс лекцій. / Калакура Ярослав. – К.: Генеза, 2004. – 496 с.

14. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. / Світлична В. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ, 2000, 2002. – 304 с.

15. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навчальний посібник / В.М. Литвин, В.І. Гусєв, А.Г. Слюсаренко та інші. – К.: Вища школа, 2002. – 430 с.

Зразок

Бібліографічного опису авторефератів дисертацій, електронних ресурсів

16. Грицан А. Діяльність товариства „Просвіта” на Прикарпатті в 1920-1939 рр. // автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / А.В. Грицан. – Чернівці, 2003. – 20 с.

17. Під імперською владою: [електронний ресурс]. – 2008. – 35 с. – Спосіб доступу <http://litopys.narod.ru/istukult2/ikultr208.htm>.

Приклади оформлення бібліографічного опису джерел¹

1. Книга одного автора:

Киричук О. Львівський Ставропігійський інститут у громадському житті Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. / Киричук Олександра. – Львів: Логос, 2001. – 152 с.

Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / Василь Васильович Марчук. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 464 с.

Сухий О. Національна ідея в програмах та діяльності українських політичних партій Галичини (кінець ХІХ – початку ХХ ст.) / Сухий О. – Львів: Каменяр, 1998. – 132 с.

2. Книги двох авторів:

Матяш І.Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині : історія, спогади, арх. док. / І.Матяш, Ю.Мушка. – К. : Києво-Могилян. акад., 2005. – 397 с. – (Бібліотека наукового щорічника «Україна дипломатична»; вип. 1).

Аркуша О. Русофільство в Галичині в середині ХІХ-на початку ХХ ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд / Аркуша О., Мудрий М. // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1999. – Вип. 34. – С. 231-268.

3. Книги трьох авторів: Вавричин М. Україна на стародавніх картах. Кінець ХV – перша половина ХVІІ ст. / Вавричин М., Дашкевич Я., Кришталович У. – К.: Картографія, 2004. – 208 с.

¹ Приклади оформлення бібліографічного опису курсової роботи подані згідно нового стандарту (наказ ВАК України від 26.01.2008 р., протокол №63) відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, ІДТ)».

4. Книги чотирьох авторів:

Історія екскурсійної діяльності в Україні: Навч. Посібник / [Федорченко В.К, Костюкова О.М., Дьорова Т.А., Олексійко М.М.]. – К., Кондор. – 2004. – 116 с.

5. П'ять і більше авторів:

Західно-Українська Народна Республіка, 1918-1923: Ілюстрована історія / [Адамович С., Арсенич П., Баран О. та ін.]; автор ідеї, головний редактор і керівник авторського колективу Кугутяк М. – Львів-Івано-Франківськ: Манускрипт – Львів, 2008. – 524 с.

6. Без автора:

Історія Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря / [авт. тексту В.Клос]. – К. : Грані-Т, 2007. – 119 с. – (Грані світу).

На вівтар історії України: Ювілейний збірник на пошану академіка АН Вищої школи України, професора В.В.Грабовецького / [голова редакційної колегії М.В. Кугутяк]. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – 564 с.

7. Багатотомні видання:

Історія Національної академії наук України, 1941—1945 / [упоряд. Л.М. Яременко та ін.]. – К. : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2007. – (Джерела з історії науки в Україні). – Ч. 2 : Додатки — 2007. — 573 с.

Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. / Полонська-Василенко Н. – К., 1992. – Т.1. – 640 с.

8. Матеріали конференцій, з'їздів:

Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. Історія: Збірник наукових статей. Частина 2 / [співредактори Любомир Винар, Макар Юрій, відповідальний секретар Василь Ботушанський]. – Чернівці: Рута, 2004. – 640 с.

Міжнародний Науковий Конгрес «Українська історична наука на порозі XXI століття». Чернівці, 16-18 травня 2000 р. Доповіді та повідомлення / Українське історичне товариство,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Відп. ред. Л.Винар, Ю.Макар. – Чернівці: Рута, 2001. – Том.1. – 416 с.

9. Словники:

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навчальний посібник / В.М. Литвин, В.І. Гусєв, А.Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища школа, 2002. – 430 с.

10. Розділ або підрозділ книги:

Павлишин О. Органи влади, управління та самоврядування / Олег Павлишин // Західно-Українська Народна Республіка, 1918-1923: Ілюстрована історія / [автор ідеї, головний редактор і керівник авторського колективу Микола Кугутяк];– Львів-Івано-Франківськ: Манускрипт–Львів, 2008. – С.172-182.

11. Стаття в збірнику:

Лисяк-Рудницький І. Українці в Галичині під австрійським пануванням // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: у 2 т. – Т. 1 / Лисяк-Рудницький Іван. – К., 1994. – С. 413-450.

Стеблій Ф. Визначна пам'ятка української політичної думки середини ХІХ століття – „Слово перестороги” Василя Подолинського / Феодосій Іванович Стеблій // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Т. 228: Праці Історично-філософської секції. – Львів, 1994. – С. 443-487.

Турій О. Українське духовенство і національно-політична боротьба в Галичині під час революції 1848 – 1849 років / Турій О. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 9. – С. 159-180.

12. Стаття в журналі:

Мудрий М. Австрорусинство в Галичині: спроба окреслення проблеми / Мудрий М. // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2000. – Вип. 35-36. – С. 571-604.

Райківський І. Розвиток українського народознавства в Галичині у першій третині ХІХ ст. / Райківський Ігор // Українознавчі студії. Науково-теоретичний журнал Інституту українознавства при Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2007 – 2008. – № 8-9. – С. 278-295.

13. Стаття в газеті:

Гаврилів Б.М. Місто, в якому ми живемо / Богдан Михайлович Гаврилів // Вечірній Івано-Франківськ. – 2008. – 24 липня. – С. 5;

Соколовський Г. „Розгортай життя, як сувій полотна” / Г.Соколовський // Буковинське віче. – 1998. – 5 грудня. – С. 6.

Снігур І. Товариство „Руська Бесіда” в Чернівцях / Іван Снігур // Час. – 1999. – 21 серпня. – С. 14

14. Дисертація:

Добржанський С.О. Товариство «Руська бесіда» на Буковині: організація, ідейні засади, культурно-просвітня діяльність (1869-1940 рр.): Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. – Чернівці, 2008. – 235 с.

15. Автореферат дисертації:

Борчук С.М. Громадсько-культурна та наукова діяльність І.Шараневича (1829-1901): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / С.М. Борчук – Чернівці, 1999. – 20с.

16. Електронний ресурс:

Квятковський А. Польський слід на Буковині та Північній Бессарабії: [електронний ресурс] / А. Квятковський – 2007. – February. – 11 с. – Спосіб доступу: <http://www.geocities.com/trybuna2000/HDBUKOVINA.doc/>.

Під імперською владою: [електронний ресурс]. – 2008. – 35 с. – Спосіб доступу <http://litopys.narod.ru/istukult2/ikultr208.htm>.

Список використаної літератури

1. Балух В.О. Магістерські роботи: Методичні рекомендації. – Чернівці: ЧНУ, 2003. – 42 с.
2. Бюлетень Вищої Атестаційної Комісії України. – К., 2003. – № 1; 2004. – № 1, № 8; 2008. – № 3.
3. Виконання, оформлення і захист дипломних робіт студентами історичного факультету. Методичний посібник. – Івано-Франківськ, 1998. – 35 с.
4. Де і як публікувати результати дисертаційних досліджень. Збірник нормативних документів з питань атестації наукових працівників. 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: Толока, 2003. – 128 с.
5. Довідник здобувача наукового ступеня: Зб. нормат. Док. Та ін форм. Матеріалів з питань атестації наукових кадрів вищої кваліфікації / Упоряд. Ю.І.Цеков. – К.: Ред.. «Бюл. Вищої атестат. коміс. України»: Видавництво «Толока», 2004. – 69 с.
6. Здобувачу наукового ступеня. Методичні рекомендації. Упорядник Сьомін С. В. – К., 2002. – 182 с.
7. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень. Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2006. – 206 с.
8. Матвієнків С.М. Написання та захист бакалаврської кваліфікаційної роботи. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – 48 с.
9. Мороз І.В. Структура дипломних, кваліфікаційних робіт та вимоги до їх написання, оформлення і змісту: Навчальний посібник. – К.: Фірма «Курс», 1997. – 56 с.
10. Москалюк М.Ф. Методичні рекомендації до написання та захисту курсових робіт із загальної теорії політики. - Івано-Франківськ, 2002. - 18 с.

11. Райківський І.Я., Марущенко О.В., Королько А.З. Як виконувати курсову роботу. Методичний посібник. – Івано-Франківськ, 2009. - 37 с.
12. Серета Л.П., Павленко В.С. На допомогу авторам навчальної літератури: Навч. посіб / За ред. В.С. Павленка. – К.: Вища школа, 2001. – 79 с.
13. Словник-довідник з культури української мови / Д.Гринчишин. А.Капелюшний. О.Сербенський. З.Терлак. – Львів: Фенікс, 1996. – 368 с.
14. Стеченко Д. М., Чмир О. С. Методологія наукових досліджень: Підручник. – К.: Знання, 2007. – 317 с.
15. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 208 с.
16. Чорненький Я.Я., Чорненька Н.В., Рибак С.Б. та ін. Основи наукових досліджень. Організація самостійної та наукової роботи студента. Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 208 с.
17. Як написати курсову роботу з літератури: методичні рекомендації для студентів-філологів/ Автор-упоряд. Баран Є.М., Васильчук М.М. – Івано-Франківськ-Коломия, 2004. – 28 с.
18. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. (Методичні поради). 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: Толока, 2001. – 80 с.
19. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. 3-тє видання, виправлене і доповнене / Автор-упорядник Л.А.Пономаренко. – К.: Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», Видавництво «Толока», 2005. – 80 с.

